

Samfundsfag B - Htx

Vejledning til Forsøgslæreplan / Råd og vink

*Undervisningsministeriet,
Kontoret for gymnasiale uddannelser 2014*

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplanerne. Denne Vejledning/Råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration, og den udgør dermed et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse.

Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Ændringerne i forhold Vejledning for Samfundsfag B er markeret med rødt.

Indhold

Indhold	1
Indledning	2
1. Identitet og formål.....	2
1.1. Identitet	2
1.2. Formål	2
2. Faglige mål og fagligt indhold.....	3
2.1. Faglige mål.....	3
2.2. Kernestof.....	9
2.3. Supplerende stof.....	13
3. Tilrettelæggelse	13
3.1. Didaktiske principper	13
3.2. Arbejdsformer	15
3.3. It	16
3.4. Samspil med andre fag	18
4. Evaluering	18
4.1. Løbende evaluering.....	18
4.2. Prøveformer	20
4.3. Bedømmelseskriterier	27

Indledning

Læreplanen for samfundsfag på B-niveau er skrevet med henblik på studieretningsforløbet fra 0 til B-niveau. I dette forløb er samfundsfag forpligtet til samspil med de øvrige fag. Samfundsfag på B-niveau kan også være frit valgfag, dvs. at samfundsfag på C-niveau løftes fra C- til B-niveau.

1. Identitet og formål

1.1. Identitet

Samfundsfag beskæftiger sig med danske og internationale samfundsforhold og samspillet mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling. Faget giver på et virkelighedsnært grundlag viden om og forståelse af det moderne, globaliserede samfunds kompleksitet og dynamik ved at forbinde den aktuelle samfundsmæssige udvikling med sociologiske, økonomiske og politiske sammenhænge og bidrager dermed til at kvalificere egne standpunkter og handlemuligheder.

Fire forhold fra fagets identitet kan fremhæves.

For det første: Fagets genstandsområde er danske og internationale samfundsforhold, herunder samspillet mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling. Teknologisk udvikling påvirker den samfundsmæssige udvikling, og den samfundsmæssige udvikling påvirker den teknologiske udvikling. Teknologisk udvikling kan både skabe og løse samfundsmæssige problemer. Det nationale genstandsområde omfatter også det lokale.

For det andet: Faget er såvel empirisk som teoretisk funderet. Dette er samtidig et signal om, at teoretisk stof kun sjældent bør stå alene, men netop bør knyttes til empirisk materiale. Fremhævelsen af det empiriske medvirker til, at faget ikke kommer til at fremstå som et spekulativt fag. Modsat bør der altid etableres en forbindelse mellem det empiriske og relevante begreber og teorier. Netop ved at etablere sammenhænge mellem det empiriske og teoretiske kan undervisningen bidrage til indlæring af metodiske færdigheder og dermed honorere de faglige mål.

For det tredje: Samfundsfag er også et holdningsfag, men standpunkter bør altid kvalificeres på et fagligt grundlag.

Og for det fjerde: Samfundsfag er et undersøgende og nysgerrigt fag. I faget læses om samfundsforhold, men centralt står også de aktivt opsøgende og udadvendte aktiviteter – samfundsforhold er ikke udelukkende noget der læses om, men også noget der undersøges.

Samfundsfag konstitueres af de samfundsvidenskabelige discipliner: Sociologi, økonomi, politologi og studiet af internationale forhold. Hertil kommer samfundsvidenskabelig metode. Dette udelukker ikke, at begrebsdannelser fra andre samfundsvidenskabelige discipliner (fx antropologi, jura) kan indgå. En disciplinopdelt undervisning skal ikke være konsekvensen af dette – tværtimod bør undervisningsforløb planlægges således, at det normale vil være at begreber, teorier og metoder fra flere discipliner indgår.

1.2. Formål

*Samfundsfag B skal fremme elevernes lyst og evne til at forholde sig til og deltage i den demokratiske debat og gennem undervisningens indhold og arbejdsformer engagere dem i forhold af betydning for demokratiet og samfundsudviklingen. Endvidere skal undervisningen fremme elevernes selvstændighed til at kunne tage stilling til samfundsmæssige problemstillinger på et fagligt kvalificeret niveau. Undervisningen skal give viden og forståelse af danske og internationale samfundsforhold og den dynamik, herunder den teknologiske udvikling, der har indflydelse på udviklingen i det moderne samfund. **Elevernes innovative kompetencer skal fremmes, således at eleverne med***

brug af faget lærer at tænke nyt og løsningsorienteret i forhold til konkrete problemer. Elevernes studiekompetence skal udvikles ved anvendelse af viden, begreber og metoder fra de samfundsvidenskabelige discipliner på virkelighedsnære problemstillinger.

Samfundsfag bidrager også til at opfylde de mål, som er anført i Lov om uddannelsen til højere teknisk eksamen (htx), og som yderligere er udfoldet i htx-bekendtgørelsen. Det gælder både det studieforberedende som at anvende forskellige arbejdsformer, selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden og det almindende så som personlig myndighed, forholde sig reflekterende og ansvarligt til sin omverden (medmennesker, natur og samfund), egen udvikling, **kreative og innovative evner** og kritisk sans. Endvidere skal eleverne gennem uddannelsen opnå forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund, herunder forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære og som det europæiske og globale perspektiv.

Samfundsfag på B-niveau er også studieforberedende, dvs. undervisningen tilrettelægges således, at der overordnet lægges vægt på at udvikle elevernes selvstændighed og abstraktionsevne.

2. Faglige mål og fagligt indhold

De faglige mål angiver det eleven skal kunne ved undervisningens afslutning, mens kernestoffet angiver det eleven skal have beskæftiget sig med. Hverken mål eller elementer af kernestof må opfattes isoleret, men ses i sammenhæng med hinanden og med det supplerende stof. Det centrale er: eleverne skal kunne anvende viden om samfundsfaglige metoder, begreber og sammenhænge til at redegøre for/undersøge/forklare/diskutere aktuelle og konkrete problemstillinger og udviklingstendenser. De virkelighedsnære og konkrete problemstillinger – det empiriske – vil typisk være at finde i det supplerende stof. Det gælder også for fremmedsproget materiale.

De faglige mål bør også læses i sammenhæng. Det normale vil være, at der i et forløb parallelt arbejdes med flere faglige mål. I forbindelse med planlægningen af undervisningsforløb bør eleverne informeres om hvilke faglige mål, der er de centrale. Det betyder også, at der kun undtagelsesvist vil være en én-til-én relation mellem et fagligt mål og et bestemt kernestof. En konsekvens af dette er, at nogle faglige mål vil blive behandlet flere gange i løbet af det samlede forløb. I tilrettelæggelsen af det samlede forløb kan det overvejes, hvordan der sikres en faglig progression i arbejdet med opfyldelsen af de faglige mål, herunder præcisering af operative delmål.

2.1. Faglige mål

Eleverne skal kunne:

- *anvende og kombinere viden om sociologi, økonomi og politik til at undersøge og dokumentere aktuelle samfundsmæssige problemstillinger nationalt, regionalt og globalt*

Eleven skal opnå en faglig viden inden for disciplinerne sociologi, økonomi og politik. Kernestof fra disciplinerne anvendes på aktuelle samfundsmæssige problemer. Det er vigtigt, at der opnås en dybde i elevernes faglige viden på de valgte områder, således der nås et vist teoretisk niveau. Kendetegnende for fagets niveau er, at viden kan anvendes og kombineres, men at der ikke er en fuldstændig teoretisk forståelse. Den faglige viden bør være velegnet til både at undersøge og dokumentere problemstillinger på flere niveauer, således der i undervisningen arbejdes med nationale, regio-

nale og globale problemstillinger.

Eleverne motiveres til at følge med. Eleven bør være velorienteret om væsentlige begivenheder og udviklingstendenser. Heri ligger også et implicit krav om fx at læse aviser, se nyhedsudsendelser på tv m.v. og kunne forbinde begivenheder og tendenser med faglig viden. Målet kan læses som et gennemgående mål, som vil have fokus i snart sagt alle lektioner og forløb, men undervisningsforløb bør tilstræbes planlagt med udgangspunkt i aktuelle begivenheder og udviklingstendenser.

- *forklare samfundsmæssige problemstillinger med anvendelse af begreber og generelle faglige sammenhænge*

Dette mål indebærer et krav om at eleverne kan anvende faglige begreber, hvilket dermed giver en bevidsthed om nytten af at have et fælles begrebsapparat, herunder at mange faglige begreber har en definition, som bidrager til præcision i diskussioner m.v. Faglige begreber vil være en del af indholdet i kernestoffet, men det er først ved aktiv anvendelse på et konkret materiale om aktuelle samfundsmæssige problemstillinger (det supplerende stof), at begreberne og de faglige sammenhænge bliver en del af elevens terminologi.

- *anvende viden om stat, marked og det civile samfund til at undersøge forudsætninger for og konsekvenser af teknologiske løsninger på samfundsmæssige problemer*

Eleverne skal med afsæt i et samfundsmæssigt problem kunne placere teknologiske løsninger i forhold til stat, marked og det civile samfund. Det er vigtigt der tages afsæt i et konkret problem og at eleverne har analytiske redskaber til både at se på forudsætningerne for de teknologiske løsninger og konsekvenserne af disse, herunder betydningen af stat, marked og det civile samfund. Det er vigtigt, at eleverne får en klar opfattelse af hvilke forskellige interesser der knytter sig til hhv. staten (politisk regulering), markedet (penge) og det civile samfund i forbindelse med løsninger og desuden at løsninger hyppigt sker i samspil mellem stat, marked og det civile samfund.

Anvende viden om stat, marked og det civile samfund til at undersøge forudsætninger for og konsekvenser af teknologiske løsninger på samfundsmæssige problemer vil typisk betyde at undersøge konsekvenser af andres teknologiske løsninger, men kan også indeholde, at eleven undersøger et løsningsforslag, som eleven selv har udarbejdet. Undersøgelse af problemet og løsninger herpå skal ske med brug af faglig viden som fx begreber, statistik, teori og metode.

Ud fra dette overordnede faglige mål vil der tilsvarende typisk ske en bedømmelse af eksaminandens evne til på et fagligt grundlag at undersøge andres teknologiske løsninger. Men bedømmelsen kan også indeholde en bedømmelse af elevens evne til at undersøge et løsningsforslag, som eleven selv har udarbejdet.

- *undersøge og vurdere samspillet mellem den teknologiske og samfundsmæssige udvikling*

Målet er medvirkende til, at samfundsfag bidrager til htx-profilen. Målet indebærer at eleverne i et eller flere forløb får mulighed for at undersøge, hvorledes den teknologiske udvikling har medvirket til samfundsmæssige forandringer og omvendt. I dette samspil kan teknologi både løse og skabe samfundsmæssige problemer. Viden om økonomi, politik og sociologi kan klargøre eleverne til at undersøge samspillet, herunder økonomi som drivkraft for teknologisk udvikling, politik som regulering af udviklingen og forandringer af sociale strukturer som konsekvens af udviklingen. Eksempelvis kan nævnes et tema som: ”Energi og klimaproblemer”, hvor teknologisk udvikling og foran-

dring kan undersøges som årsag til problemerne og løsning på disse. Det vil være oplagt at samarbejde med teknologi i et sådan forløb.

– *undersøge og diskutere politiske beslutninger*

Eleven skal kunne undersøge og diskutere en aktuel politisk beslutning (fx af et lovforslag) både omkring tilblivelse og indhold. Eleverne lærer at opdele beslutningsprocessen i relevante faser, identificere centrale aktører og interesser og kunne komme med sandsynlige forklaringer på hvorfor beslutningen fik det indhold, som den nu fik. I arbejdet frem mod målet vil kernestoffet omhandlede politiske grundholdninger (fordelingspolitik, værdipolitik) og politiske beslutningsprocesser i et europæisk og globalt perspektiv normalt indgå. Som eksempler på politiske beslutninger vil det være naturligt også at inddrage kommunalpolitiske beslutninger eller beslutninger i EU.

– *anvende viden om betydningen af EU og globale forhold til at undersøge de politiske og økonomiske handlemuligheder*

Eleven skal kunne undersøge danske politiske og økonomiske handlemuligheder i en EU- og global kontekst. Globalisering kan være velegnet til at tydeliggøre samspillet mellem det nationale, regionale og det globale, men også at EU inden for mange politikområder udstikker rammer for de danske handlemuligheder. De økonomiske handlemuligheder afgrænses fx af WTO og Vækst og stabilitetspagten i EU. Eleverne bør ud fra konkrete cases opnå en forståelse af, at EU og globale forhold både begrænser de danske handlemuligheder, men også giver muligheder for indflydelse.

Dette faglige mål vil typisk handle om at undersøge andres forslag til handlemuligheder, fx politikeres eller økonomers forslag, men kan også indeholde en undersøgelse af egne nye forslag til handlemuligheder. Det kunne fx være et innovativt forslag til, hvordan Danmark skulle agere i forhold til EU-regler eller globale udfordringer.

– *formulere fagligt funderede problemstillinger og opsøge, indsamle, kritisk vurdere og bearbejde forskelligartede materialetyper, ~~dansk og fremmedsproget~~, til at undersøge og diskutere problemstillinger*

Dette mål indeholder faserne i et samfundsfagligt projektarbejde og i udarbejdelse af en synopsis:

a) Problemformulering med problemstillinger: Problemformuleringen skal være af samfundsmæssig karakter, dvs. mindst omfatte en gruppe mennesker og berøre sociale strukturer og værdier, der er vigtige for samfundet. Endvidere skal problemformuleringen kunne belyses ud fra forskellige faglige synsvinkler og holdninger. En god problemformulering vil oftest tage afsæt i en anomali (noget der afviger fra reglen eller det sædvanlige) eller et paradoks som fx: Hvorfor forbydes det ikke at sælge slik og sodavand i danske skoler, når det er påvist, at danske børn har alvorlige problemer med fedme?

I starten af det samlede forløb bør man arbejde med at formulere enkle spørgsmål til det tema, der aktuelt arbejdes med. Efterhånden som eleverne bliver bedre til at formulere spørgsmål, kan kravene til præcisionen skærpes.

Problemstillingerne bør være konkrete og empirisk funderede. Teoretiske problemstillinger ender ofte i spekulative resultater.

b) Undersøgelse: Kunne indsamle, vurdere og bearbejde materiale. Materialet vil typisk komme fra bøger, aviser, internet, databaser m.v.

Eleverne kan selv forestå dataindsamlingen ved empiriske undersøgelser og dermed selv anvende *kvantitativ og kvalitative metoder*.

c) Bearbejde: En bearbejdning kan bestå i at sammenstille talmæssige oplysninger i en tabel eller et diagram. Også tekster kan bearbejdes, fx ved i et skema at sammenstille forskellige politiske partiers holdninger vedrørende det samme politikområde.

d) Formidle: Eleverne skal kunne formidle resultaterne af deres arbejde i et præcist sprog med anvendelse af faglige begreber og fagets taksonomiske niveauer. Formidlingen af et projekt kan antage flere forskellige former, fx præsentationsprogram, hjemmeside, indlæg på en elektronisk konference, skriftlig rapport, synopsis, paneldiskussion, pressemøde. En synopsis danner grundlag for en mundtlig fremlæggelse af undersøgelsen. Det er vigtigt, at den enkelte elev prøver forskellige formidlingsformer, herunder samspillet mellem det skriftlige og det mundtlige. Fra et læringsperspektiv er det velkendt, at formidling af et stofområde til andre elever bidrager til forståelsen.

e) Konkludere: Eleverne skal kunne formulere en præcis konklusion på undersøgelsen af en given problemstilling.

~~Eleverne lærer at anvende fremmedsproget materiale. Arten og omfanget vil afhænge af det konkrete forløb. I starten af det samlede forløb kan lettere tilgængelige og meget konkrete fremmedsprogede tekster anvendes som fælles lektie. Der bør ske en koordinering med undervisningen i det konkrete sprog af hensyn til at ramme elevernes niveau.~~

~~Dette faglige mål kan indgå i en undersøgelse af et konkret problem eller af konsekvenserne af eget forslag til løsning af problemet.~~

Som nyt fagligt mål i forsøgslæreplanen indgår

– undersøge et konkret problem og udarbejde og vurdere et forslag til en innovativ løsning af problemet

Ved forslag til en innovativ løsning af problemet forstås, at forslaget har værdi for andre og tilfører den konkrete sammenhæng (konteksten) noget nyt. Forslaget behøver dermed ikke at være nyt i absolut forstand, men det bidrager med noget nyt i den konkrete sammenhæng. Ved vurdering af løsningsforslaget forstås, at forslagets relevans og konsekvenser vurderes.

Bedømmelse af elevens kompetence til at udarbejde et innovativt løsningsforslag sker på baggrund af elevens begrundelse for forslagets værdi for andre og elevens argumentation for, hvordan det tilfører den konkrete sammenhæng (konteksten) noget nyt.

Det indgår i bedømmelsen, hvordan fagets begreber, teori og metode er anvendt til at undersøge det konkrete problem og til at udarbejde og vurdere et forslag til innovativ løsning. Der er en undersøgelse, et løsningsforslag og en vurdering heraf, men eleven prioriterer hvordan begreber, teori og metode anvendes i de forskellige dele af arbejdet.

Samspil mellem teori og empiri er tydeligt i de faglige mål i samfundsfag. Samfundsfags didaktik er ifølge læreplanerne at tage udgangspunkt i konkrete problemstillinger og inddrage relevante teorier,

begreber og modeller i en undersøgelse. Eleverne kan dermed anvende *alle* fagets områder til at undersøge problemer og deres løsning. Således kan såvel økonomi, sociologi og politik samt metoderne bidrage til gode innovationssager.

Det nye faglige mål er ét blandt mange faglige mål. Det betyder, at det indgår i bedømmelsen af den enkelte elevs standpunktskarakter på lige fod med de andre faglige mål.

Til den mundtlige prøve skal dette mål ligeledes kunne testes på lige fod med de øvrige faglige mål. Det betyder, at det ikke er et innovativt krav til hver enkelt eksaminand, men at kravet skal kunne testes ved den samlede prøve. Hvis innovation er indgået med særlig vægt i et eller flere forløb vil det være oplagt, at kravet kan testes, når eksaminander trækker prøvemateriale i disse forløb.

Lokale autentiske sager i en kommune, institution eller organisation er velegnede som innovationssager, da det her er muligt at opnå kontakt med en ekstern partner, der har et behov for undersøgelse af et problem og forslag til løsninger. Det kan være et lokalt problem, som embedsmænd i kommunen eller en institution gerne vil have unge mennesker til at komme med et bud på en løsning af. Eller det kan være en lokal organisation, der gerne vil have hjælp til en spørgeskemaundersøgelse eller til at formulere bud på, hvordan man i medierne og politisk kommer igennem med sine forslag. Eller det kan være en kandidat til et byrådsvalg, der gerne vil have nogle forslag til, hvordan han/hun skal føre valgkamp i forhold til unge vælgere.

Eksempler på lokale sager:

- Hvordan brander man et dagblad eller en lokal ugeavis, så flere unge får lyst til at læse avisen? Ud fra interviews eller spørgeskemaundersøgelse belyses unges medievaner og årsager til valg og fravalg af avisen. Med brug af sociologisk og politisk viden formuleres løsningsforslag til avisen.
- Hvordan kan en kommune forbedre integrationen? Med brug af sociologisk og politisk viden formuleres forslag til løsning af problemerne, og løsningerne præsenteres for politikere og embedsmænd i kommunen. Der kan ske på baggrund af egne eller andres interviews med unge efterkommere om, hvordan de oplever problemer mht. uddannelse, arbejde og fritid.
- Hvordan kan en kommune eller beboerforening skabe større bæredygtighed eller udfoldelsesmuligheder i en bydel? Ud fra viden om bæredygtige byer formuleres innovative forslag for bydelen og forslagene vurderes. Egne eller andres undersøgelse af beboernes holdninger og adfærd i bydelen eller i andre byer kan bruges som grundlag for vurdering af, om bestemte løsningsforslag vil virke efter hensigten.

I eksemplerne ovenfor er det muligt at inddrage en ekstern partner. Det kan imidlertid være tidskrævende at inddrage en ekstern partner, og det er på ingen måde en betingelse for at arbejde innovativt. Man kan enten lade det være en fiktiv ekstern partner, eller man kan arbejde med generelle samfundsproblemer, som ikke kun vedrører nogle bestemte personer.

Man kan fx arbejde med branding af et dagblad uden at tale med læserne, og man kan foreslå løsninger på problemer i kommunen uden at tale med kommunens borgere. Man kan arbejde innovativt med generelle samfundsproblemer, som berører en større gruppe af mennesker uden at være i direkte dialog med de berørte. Man kan fx arbejde med demokratiproblemer, miljøproblemer eller sundhedsproblemer og udarbejde og vurdere løsningsforslag på problemerne. I stedet for at hjælpe en bestemt kommunalpolitiker med at brande sig i forhold til unge vælgere, kan man udarbejde løsninger på det generelle problem, at unge vælgere har en lav stemmeprocent til kommunalvalg. I stedet for at forbedre miljøet eller sundheden et bestemt sted, kan man komme med mere generelle

løsninger på miljøproblemer og sundhedsproblemer. Viden om problemerne kan hentes gennem mange forskellige kilder typisk på nettet.

Det er således muligt arbejde med innovation både i større innovationsprojekter og i en mindre vinkling af undervisningen i en løsningsorienteret retning. I forbindelse med et traditionelt forløb fx om velfærdsstaten kan en inddragelse af krav om innovative løsningsforslag være en måde at træne innovative kompetencer i blot et enkelt modul.

- *formidle og tydeliggøre faglige sammenhænge og udviklingstendenser ved hjælp af tabeller, diagrammer og enkle modeller og egne beregninger og diagrammer*

Eleverne skal dels kunne foretage beregninger og udarbejde diagrammer og dels kunne anvende beregninger, tabeller, diagrammer og modeller til at tydeliggøre faglige sammenhænge og udviklingstendenser.

Formidlingskravet knytter sig især til i et præcist sprog at kunne formidle de sammenhænge, der måtte være i en tabel, diagram eller model, herunder ved en gennemgang at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, fremhæve bestemte mønstre og undtagelser og foretage hensigtsmæssige periodiseringer. Tabeller kan være af mere kompleks karakter. Det samme gælder for modeller, hvor der typisk i starten vil blive arbejdet med kvalitative modeller, og senere evt. i samarbejde med matematik arbejdes med kvantitative modeller. Fx kan lineær regression anvendes til udarbejdelse af en kvantitativ model. Til at fremme et præcist sprog vil det være oplagt at arbejde med skriftlig formidling i forbindelse med tabeller, diagrammer og modeller.

Beregningskravet vil typisk knyttes til tabeller eller andre talmæssige sammenhænge, hvor beregninger kan bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens. Beregninger omfatter indekstal, procentvis stigning og procentvise andele, og resultaterne præsenteres i en tabel og i et diagram. Eleven lærer at vælge den relevante beregningstype og den relevante diagramtype, som giver overblik og tydeliggør udviklingstendenser eller sammenhænge. Desuden kan andre typer beregninger inddrages som fx frem- og tilbageskrivninger. Arbejdet med forskellige typer beregninger og diagrammer kan ske i samarbejde med matematik. Også et samarbejde med naturvidenskabelige og teknologiske fag kan være hensigtsmæssigt her.

- *anvende fagets terminologi til skriftligt og mundtligt at formidle viden og generelle sammenhænge på fagets taksonomiske niveauer*

Dette mål stiller krav om, at eleven kan formulere sig mundtligt og skriftligt om faglige sammenhænge, herunder anvende fagets terminologi, dvs. begreber fra kernestoffet. Eleven skal være bevidst om, hvornår vedkommende er på hhv. redegørelses-, undersøgelses- eller diskussionsniveau.

- *argumentere for egne synspunkter på et fagligt grundlag og indgå i en faglig dialog*

Eleven lærer at anvende faglig terminologi til at argumentere, dvs. at kunne underbygge synspunkter med faglig viden, begreber og enkel teori. Der bør i løbet af undervisningen arbejdes med argumentationsteknik, herunder retoriske virkemidler fx i samarbejde med dansk. Eleverne skal kunne sætte egne holdninger i forhold til andres holdninger og forstå, at uenighed kan begrundes fx i forskellige ideologiske udgangspunkter.

- gennemføre alle faserne i et samfundsfagligt projekt, herunder en kvantitativ empirisk undersøgelse.

Eleven skal kunne gennemføre et projekt med en kvantitativ empirisk undersøgelse i alle dets faser fra ide/problemformulering til den endelige rapport/synopsis, herunder udformning af spørgeskema, overvejelser om repræsentativitet, strukturering af data m.v.

2.2. Kernestof

Kernestoffet er det, eleverne skal vide. De enkelte obligatoriske områder i listen over kernestof bør ikke opfattes isoleret. Hvert enkelt område vil typisk blive behandlet tematisk sammen med andre obligatoriske områder. Omtalen af de enkelte områder må ikke opfattes som en udtømmende liste, men en anvisning på de muligheder der ligger i området. Eksempelvis bør eleven kende begrebet bæredygtig udvikling og kunne give eksempler på, hvordan det kan udfoldes. Hvilke eksempler der vælges er op til læreren/holdet, herunder karakteren af det konkrete forløb.

Af overskuelighedsgrunde er kernestoffet i læreplanen opdelt i de fire discipliner: Sociologi, politik, økonomi og internationale forhold. Hertil kommer metode for at understrege metodestoffets betydning. Det er ikke et signal om, at undervisningen skal struktureres efter de fire discipliner – tværtimod (jf. afsnit 3) skal undervisningen tilrettelægges tematisk med mulighed for at arbejde på tværs af disciplinerne, ligesom man i det samme forløb vil behandle flere kerneområder.

Kernestoffet er:

Sociologi

- sociale strukturer og processer, herunder faktorer, der skaber social forandring
- social differentiering og kulturelle mønstre
- sammenhænge mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling.

Økonomi

- sammenhænge mellem økonomisk vækst, teknologisk udvikling og bæredygtig udvikling
- makroøkonomiske sammenhænge og styring
- mikroøkonomiske sammenhænge og styring eksemplificeret i miljø- og energipolitiske virkemidler.

Politik

- politiske grundholdninger, herunder konservatisme, liberalisme og socialisme
- politiske strukturer og beslutningsprocesser i Danmark
- demokrati og magt, ~~herunder betydningen af retssystemet~~
- koblinger mellem dansk politik og EU-politik i et sagområde.

Internationale forhold

- globalisering, herunder betydningen for danske samfundsforhold.

Metode

- samfundsfaglige informationskanaler, herunder fokuserede søgestrategier
- model-, tabel- og figurforståelse, herunder beregninger
- kvalitativ og kvantitativ metode.

I det følgende vil de enkelte punkter kort blive kommenteret.

Sociale strukturer og processer, herunder faktorer der skaber social forandring: Eleven skal kende grundlæggende sociale strukturer (f.eks. familien, grupper, fællesskaber, organisationer) og processer (f.eks. socialisation, integration, differentiering, kommunikation, mobilitet) og hvordan disse ændres. I kernestoffet indgår den teknologiske udvikling som en faktor, der bidrager til social forandring. Også mere grundlæggende sociologiske begreber indgår, som normer, roller, rollekonflikter, social kontrol, dobbeltsocialisering m.v. Kerneområdet kan med fordel læses sammen med området *sammenhænge mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling*

Social differentiering og kulturelle mønstre: Undervisningen skal give forståelse af, at differentieringen af befolkningen følger både sociale og kulturelle mønstre, og at der er sammenhæng mellem socialisationsbetingelser, sociale differentiering og de kulturelle mønstre. I arbejdet med området vil det være naturligt at inddrage forskellige typer forklaringer på social differentiering (fx Bourdieus teori, funktionalisme, marxisme) og hvordan den kommer til udtryk (livsstil, livsformer, klasseidentitet), herunder de adfærdsmæssige konsekvenser (fx social arv eller social mobilitet). Også Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistiks socio-økonomiske inddelinger kan være relevante at bruge, fordi disse samtidig tilbyder en stribe empiriske undersøgelser, som kan bidrage til at konkretisere stofområdet. Området giver gode muligheder for at arbejde med tabeller, diagrammer og andre kvantitative beskrivelser.

De kulturelle mønstre beskriver værdier, normer og symboler i forskellige grupperinger. Begreber som subkultur, etnicitet/nationalitet og mono-/multikulturelt samfund vil være relevante, ligesom kultur og integration (pluralistisk integration, assimilation og segregation) bør indgå. Det kan desuden være relevant at sammenstille forskellige kulturer (kulturmødet og kulturkonflikt).

Undervisningen i social differentiering og kulturelle mønstre bør være empirisk funderet. Det kan være i form af egentlige feltstudier eller ved anvendelse af undersøgelser.

Sammenhænge mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling: Undervisningen skal give begreber til en forståelse af den teknologiske udvikling og dens samspil med det øvrige samfund, herunder forskellige samfundstyper (traditionelle samfund, moderne samfund, senmoderne). I arbejdet med området vil det være naturligt at inddrage nye teknologiske muligheder og masseproduktion og derved belyse sammenhænge mellem teknologisk udvikling og økonomiske aktiviteter, som påvirker den generelle samfundsmæssige udvikling, herunder arbejdsdeling og velfærd.

Forskellige aktørers indflydelse på teknologiudviklingen bør også inddrages. Eleverne bør kende forskellige modeller for samspillet mellem teknologi og samfund, herunder den teknologiske udviklings betydning for arbejdsdeling, velfærd, produktivitet, men også hvilke samfundsmæssige faktorer der påvirker den teknologiske udvikling.

Sammenhænge kan desuden være fx sammenhænge mellem overvågningsteknologi og kriminalitet, informationsteknologiens betydning for kommunikation og massemedier og teknologiens betydning for globalisering og arbejdsmarkedsudvikling, herunder ændringer i arbejdsmarkeds kvalifikationer og erhvervsstruktur.

Sammenhænge mellem økonomisk vækst, teknologisk og bæredygtig udvikling: Eleven lærer at kende vækstbegrebet og bæredygtighedsbegrebet og sammenhængene mellem dem. Undervisningen

bør inddrage samfundsøkonomiske prioriteringer, der opstår som følge af økonomisk vækst og de deraf følgende ressourceproblematikker. Herunder den teknologiske udviklings løsningsmodeller (f.eks. ren teknologi, vedvarende energi) og betydning for vedvarende vækst og bæredygtig udvikling. Eleverne bør kende mindst en enkel kvalitativ vækstmodel, herunder især produktivitetens betydning for den økonomiske vækst.

Makroøkonomiske sammenhænge og styring: Undervisningen skal give eleven viden om økonomiske sammenhænge (kredsløbsmodel) og forskellige økonomiske systemer herunder markeds-, blandings- og planøkonomi. Der indgår centrale økonomiske mål og forskellige politiske styringsinstrumenter, og man bør især arbejde med at opstille målkonflikter og forskellige politiske prioriteringer. Makroøkonomiske sammenhænge kan med fordel konkretiseres i en kredsløbsmodel, hvor både penge kredsløb og det fysiske kredsløb indgår. Styring omfatter styring på makroplan med fokus på de økonomiske politikker. Den danske arbejdsmarkedsmodel og flexicurity kan indgå i, hvordan økonomiske styring foregår i Danmark.

Når eleverne skal lære samfundsøkonomiske sammenhænge på makro- eller mikroplan kan der med fordel tages et konkret udgangspunkt i privatøkonomiske forhold. F.eks. kan rentens betydning for privatøkonomiske beslutninger om køb af bolig og bil og optagelse af lån være et godt afsæt for pengepolitik. Man kan inddrage forskellige låneformer og sammenligne renten ved køb på afbetaling med renten på banklån og kreditforeningslån. Samspillet mellem privatøkonomi og samfundsøkonomi kan illustreres ud fra en families budget, og hvordan samfundsøkonomiske ændringer som økonomisk krise, prisfald på boliger og ændret skat påvirker familiens økonomi. Og omvendt hvordan familiens privatøkonomiske beslutninger fx om at øge opsparingen eller optage lån til forbrug vil påvirke samfundsøkonomien.

Mikroøkonomiske sammenhænge og styring eksemplificeret i miljø- og energipolitiske virkemidler: Eleverne bør kende til eksternaliteter, forskellige typer af goder (private goder, fælles goder mm) og hvordan forskellige aktørers (forbrugere, virksomheder) adfærd omkring energiforbrug og miljø kan styres ved hjælp af forskellige instrumenter (afgifter, tilskud, kvoter, forbud/påbud). I belysningen af området indgår også globale problemstillinger.

Politiske grundholdninger, herunder konservatisme, liberalisme og socialisme: Området omfatter de klassiske politiske ideologier, herunder hvordan de kommer til udtryk hos de danske politiske partier og i et eller flere konkrete politik-områder. Modeller for danske partiers placering bør indgå.

Politiske grundholdninger dækker også andre opdelinger end de klassiske ideologier. Det kan f.eks. være skellet mellem værdipolitik og fordelingspolitik. I et forløb bør det vises, hvordan grundholdningerne kommer til udtryk i konkret politik. Udviklingen i de politiske skillelinjer bør ses i sammenhæng med de samfundsmæssige ændringer de udspringer af. Det vil her være oplagt at knytte grundholdningerne til f.eks. Minerva-modellen eller vælgerundersøgelser af politiske skillelinjer i befolkningen.

Eleverne skal kende hovedtrækkene i de tre politiske ideologier, herunder menneskesyn, holdninger til lighed, frihed, marked, stat og opfattelser af fællesskabers betydning. Også centrale ligheder og forskelle mellem ideologierne vil være en naturlig del af området.

Politiske strukturer og beslutningsprocesser i Danmark: Eleverne skal kende det danske politiske system, herunder de forskellige aktører på det nationale niveau (vælgere, partier, Folketing, rege-

ring, domstole, interesseorganisationer, græsrodsbevægelser, medier) og det lokale niveau (kommunalbestyrelser). Grundlæggende karakteristika skal være kendt fx valgmode, parlamentarisme, Folketingets kontrol og magtens tredeling. Eleverne lærer at anvende en generel model (fx David Eastons) til beskrivelse af et politisk system.

Demokrati og magt, herunder betydningen af retssystemet: Demokratiopfattelser vil typisk omfatte de klassiske positioner omkring deltagelses- og konkurrencedemokrati, og hvordan de kommer til udtryk i direkte og indirekte demokrati.

Magt er et centralt samfundsfagligt begreb. Eleverne lærer at anvende forskellige magtbegreber (fx magt som ressource, magt som relation og strukturel/diskursiv/dagsordensættende magt), og hvordan de konkret kommer til udtryk, men også forskellene mellem reel og formel magt.

~~Retssystemet hører naturligt sammen med demokratibegrebet herunder betydningen af uafhængige domstole til at beskytte individet. Magtens tredeling bør indgå her. Eleverne bør kende domstolenes grundlæggende funktioner: Civil og strafferetlig konfliktløsning, domstolskontrol med forvaltningen og domstolenes fortolkning af lovene (domspraksis). I et samarbejde med teknologi kan retlige aspekter vedrørende f.eks. patenter inddrages. Det vil være oplagt at overvære en retssag eller lignende.~~

Koblinger mellem dansk politik og EU-politik i et sagområde: Sammenhænge mellem danske policy områder og EU's beslutningsproces er central for at eleverne kan få forståelse for de strukturer under hvilke dele af danske politiske beslutninger er delvist styret af overnationale forhold. Omkring EU bør eleverne også kende de centrale aktører i beslutningsprocessen, herunder hvordan det nationale og overnationale spiller sammen.

Globalisering, herunder betydningen for danske samfundsforhold: Globaliseringens betydning for Danmark: Begrebet globalisering, herunder især de økonomiske aspekter indgår her. Betydningen kan aflæses i form handel, investeringer, arbejdskraftmobilitet, outsourcing m.v. Også de konsekvenser globaliseringen har for den økonomiske handlefrihed og tilrettelæggelsen af velfærdspolitikken vil være naturligt at inddrage her, ligesom forskellige politiske konsekvenser (f.eks. erhvervspolitik) kan indgå. Det vil være oplagt at knytte en gennemgang af området med besøg på en virksomhed. Også de teknologiske forudsætninger (transport- og kommunikationsteknologi) kan med fordel belyses, ligesom også mere kvalitative aspekter ved globaliseringen (medier, kultur) kan inddrages.

Samfundsfaglige informationskanaler, herunder fokuserede søgestrategier: Eleverne bør opnå kendskab til relevante samfundsfaglige informationskanaler, herunder hjemmesider og statistiske opslagsværker. I afsnittet 3.3. om It vil der komme flere anvisninger på, hvordan dette centrale punkt dækkes. I forløb hvori der indgår selvstændigt elevarbejde med informationssøgning kan der med fordel inddrages kildekritisk metode.

Model-, tabel- og figurforståelse, herunder beregninger: Modeller, tabeller og enkle figurer er vigtige redskaber til at opnå viden om og præcisere faglige sammenhænge. Eleven bør forstå, at en model er et velegnet værktøj til at forenkle og dermed præcisere faglige sammenhænge. Tabeller og diagrammer er et centralt værktøj i samfundsfag og det er en grundlæggende samfundsfaglige kompetence at kunne formidle indholdet i en tabel. En enkel tabel vil typisk indeholde to eller tre variable, f.eks. sammenhænge mellem øget BNP, energiforbrug og CO₂-udslip. At kunne formidle ind-

holdet betyder, at eleven i et nogenlunde klart og præcist sprog kan udlede de væsentlige sammenhænge i tabellen, herunder skelne mellem overordnede udviklingstræk og evt. undtagelser.

Beregninger skal bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens eller en faglig sammenhæng. Beregninger omfatter indekstal, procentvis stigning og procentvise andele, og resultaterne præsenteres i en tabel og i et diagram. Eleven lærer at vælge den relevante beregningstype. Desuden kan andre typer beregninger inddrages som fx frem- og tilbageskrivninger. Eleverne bør kunne skelne mellem forskellige typer vækst, samt formidle og anvende forskellige diagramtyper. For at fremme elevens evne til at formidle indholdet i diagrammer bør der også arbejdes med selv at udarbejde diagrammer. Arbejdet med modeller, tabeller og diagrammer trænes ikke isoleret, men altid i tilknytning til konkrete forløb.

Kvalitativ og kvantitativ metode: Eleverne skal kende hovedtrækkene i de to metoder.

Kvantitativ metode omfatter forskellige metoder til indsamling og bearbejdning af kvantitative data. Indsamlingen kan ske enten med brug af statistisk materiale, som eleven selv finder på nettet (fx i databaser) eller andre steder eller ved egentlige empiriske undersøgelser (spørgeskema). Bearbejdning af data kan med fordel ske med brug af beregninger (procentvis andel, procentvis vækst eller indekstal) og konstruktion af diagrammer i regneark eller netbaseret fx i www.statistikbanken.dk eller www.surveybank.aau.dk. I et projekt skal eleverne i praksis prøve kvantitativ metode. I forbindelse med bearbejdning af kvantitative data kan eleverne reflektere over den kvantitative metodes muligheder og begrænsninger.

Kvalitativ metode vil typisk være interviews eller mere eller mindre systematiske observationer. Eleverne lærer at opstille problemstillinger, udarbejde interviewguide, gennemføre interviews, bearbejde svarene og konkludere. Interviews kan anvendes i mange sammenhænge fx til undersøgelser i lokalområdet, vælgerundersøgelser eller studieture. Eleverne kan i forbindelse med gennemførelse af interviews med fordel reflektere over den kvalitative metodes muligheder og begrænsninger.

2.3. Supplerende stof

I læreplanen understreges flere forhold. For det første at begreber fra kernestoffet skal anvendes på det supplerende stof for at kunne opfylde de faglige mål. For det andet at aktualitetsdimensionen sikres ved hjælp af det supplerende stof, herunder aktuelle eksempler på konkrete samfundsmæssige problemer i forbindelse med teknologisk udvikling og økonomiske og politiske forhold som fx energiforbrug, økonomisk vækst og global opvarmning. For det tredje at det supplerende stof ikke kun er tekster og statistik, men også klip fra elektroniske medier fx klip fra nyhedsudsendelser, reportager eller debatprogrammer. Supplerende stof kan også være interviews, virksomhedsbesøg, billeder osv.

3. Tilrettelæggelse

3.1. Didaktiske principper

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes forudsætning fra folkeskolen og kan påbegyndes med en screening med henblik på at afdække elevernes viden og analytiske niveau. Undervisningen bidrager til elevernes overgang fra at være folkeskoleelever til at være gymnasieelever og understøtter, at eleverne udvikler selvstændighed, samarbejdsevne og evne til informationssøgning og -

håndtering.

Faget giver gode muligheder for at benytte elevernes interesse for og viden om aktuelle samfundsforhold som udgangspunkt for undervisningen og på den måde fremme elevernes engagement i og indflydelse på undervisningen.

Undervisningen tilrettelægges tematisk dvs. aktuelle problemstillinger og de faglige mål skal være i centrum når undervisningen planlægges, og fagets kernestof inddrages i sammenhæng dvs. når det er relevant for de problemstillinger der behandles i det aktuelle tema. Ved et tema forstås en sammenstilling af to eller flere samfundsfaglige emner, hvoraf der kan udledes samfundsfaglige problemstillinger som fx: Økonomisk vækst og bæredygtig udvikling.

Helhedssynet i faget fremmes vha. tematiseringen. Eksempelvis kan der tages udgangspunkt i aktuelle politiske beslutninger evt. med fokus på konkrete prioriteringsproblemer lokalt eller nationalt. Dette giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kernestof. I praksis vil det betyde, at faglige begreber og metoder fra flere områder i kernestoffet inddrages med fokus på konkrete problemstillinger, og der fokuseres på kernestoffet som 'værktøj' til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger.

Eksempelvis kunne miljøpolitik behandles tematisk, hvilket vil give muligheder for at inddrage mange niveauer i faget fra det lokale til det globale, og se konkret på miljøpolitiske beslutninger i det danske politiske system, undersøge de ideologiske/værdibaserede, magtpolitiske og økonomiske bevæggrunde. Dette giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kernestof.

Udgangspunkt i et tema giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bredere vifte af kernestof. Begreber, teorier og metoder fra flere områder i kernestoffet inddrages med fokus på konkrete problemstillinger, og der fokuseres på kernestoffet som 'værktøj' til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger. Det kan således godt lade sig gøre at opfylde indholdet i kernestoffet med et overskueligt antal temaer og samtidig have opfyldt de faglige mål. Temaer bør vælges med inddragelse af elevernes undren og nysgerrighed og omhandle aktuelle problemstillinger i samfundet. Elevindflydelsen på indholdet i et forløb kan fremmes med brug af mindmap eller andre skrivepædagogiske værktøjer før strukturering af forløbet.

I tilrettelæggelsen af undervisningen bør det induktive princip normalt være udgangspunktet i begyndelsen af det samlede forløb, men senere kan eleverne præsenteres for deduktivt tilrettelagt undervisning. Behandlingen af stoffet bør altid tilrettelægges med et helhedssyn på de samfundsfaglige problemstillinger, men det gøres med respekt for de enkelte discipliner i kernestoffet, så eleven får kendskab til fagets forskellige discipliner og samspil mellem disse i behandlingen af konkrete problemstillinger.

Dette krav gør det nødvendigt at veksle mellem induktive og deduktive undervisningsforløb. De induktive forløb fokuserer på helheden, hvor begreber og metoder fra flere discipliner anvendes i relation til en konkret samfundsfaglig problemstilling. De mere deduktivt tilrettelagte forløb fokuserer på de faglige discipliners begreber, teoretiske sammenhænge og metoder. Dette bør gøre eleven opmærksom på de enkelte discipliners styrker og svagheder til løsning af konkrete samfundsfaglige problemstillinger og fremhæve ligheder og forskelle ved de enkelte discipliners metoder, begrebsdannelser og genstandsfelt. Det er afgørende, at deduktive forløb altid sker i sammenhæng med en

konkret og aktuel undersøgelse af en samfundsfaglig problemstilling. Sjældent vil deduktivt eller induktivt tilrettelagte forløb optræde i ren form. I samfundsfag vil de to former normalt blandes, således at eleverne i det samme undervisningsforløb vil opleve både at gå fra det generelle stof til eksemplerne og modsat.

Det er vigtigt, at give den enkelte elev mulighed for på et fagligt grundlag at fremføre egne synspunkter, argumenter og vurderinger. Der bør også lægges vægt på træning af elevens evne til at formulere samfundsfaglige problemstillinger med en skærpelse af de faglige krav til indhold, præcision og sammenhæng i argumentationen, herunder fremme anvendelsen af fagets taksonomi og terminologi. Dette kan fremmes ved mindre skriftlige øvelser på klassen og ved arbejde med synopser og projekter, hvor der systematisk og med progression kan fokuseres på arbejdet med at stille problemorienterede spørgsmål og disponere besvarelsen heraf ved hjælp af synopser.

Læreren har ansvaret for at tilrettelægge undervisningen således, at den er alsidig i valg af synsvinkler, teorier og metoder.

Eksempler på forløb placeres på <http://www.emu.dk/gym/htx/sa/index.html>

Forløb med innovation kan tilrettelægges ud fra forskellige didaktiske modeller som fx KIE-modellen, Indexkompasset og Me2-modellen. Læs mere herom på <https://drive.google.com/folderview?id=0B57D1KYXfGSQM1hJNTlxMGxOM1U&usp=sharing>

3.2. Arbejdsformer

Arbejdsformer tilrettelægges, så de er afvekslende og elevaktiverende, dvs. eleverne præsenteres for et varieret udbud af lærer- og elevstyret undervisning i klasserummet og i grupper i forbindelse med træning af individuelle færdigheder og i arbejdet med synopser eller projekter. Det skal understreges, at arbejdsformerne bør være tilpasset det faglige stof.

Det faglige stof bør give anledning til, at eleverne kan identificere, dokumentere, formidle og diskutere faglige sammenhænge og synspunkter, så det støtter elevernes mundtlige færdigheder. Det kan i denne sammenhæng være relevant, at benytte arbejdsformer som fx rollespil. For at fremme elevernes aktivitet, ansvarlighed og samarbejdskompetence kan man variere undervisningen med anvendelse af strukturer fra Cooperative Learning.

Samfundsfag er et aktuelt fag, og det omgivende samfund bør inddrages i undervisningen, hvor det er relevant for temaet. Udadrettede aktiviteter kan inddrages i form af gæstelærere, virksomheds-, organisations- eller institutionsbesøg. Der kan også indgå indenlandske eller udenlandske studieture. Udadvendte aktiviteter kan også være empiriske undersøgelser i lokalsamfundet eller spørgeskemaundersøgelser med brug af nettet.

Der skal arbejdes systematisk med synopser med henblik på træning til den mundtlige prøve. Det er centralt, at der arbejdes bevidst med at træne elevernes evne til at udarbejde og fremlægge en synopsis med en problemformulering og deraf udledte problemstillinger, som undersøges og fører frem til delkonklusioner og en samlet konklusion. Se nærmere under pkt. 4.2. om synopsis og træning i undervisningen.

Der udarbejdes mindst to projekter. I studieretningsforløb er mindst ét af de to projekter udarbejdet som et tværfagligt projekt i samspil med ét eller flere af de øvrige fag i studieretningen, herunder

skal der skal gennemføres mindst et projektarbejde i samarbejde med teknologi, hvor samspillet mellem den teknologiske udvikling og den samfundsmæssige udvikling behandles. Se nærmere under punkt 3.3. Samspil med andre fag. I mindst ét af projekterne skal indgå en empirisk undersøgelse.

Projektarbejdsformen indebærer, at eleven selvstændigt opstiller, undersøger og forklarer faglige problemstillinger med brug af metoder fra faget. Det fremmer og udvikler elevens selvstændige refleksion over det faglige og træner evnen til selvstændigt at indsamle og behandle dansk og fremmedsproget fagligt materiale. Projekter relateres til undervisningen, og indledes typisk med en kursusperiode, hvorefter eleven individuelt eller i gruppe arbejder selvstændigt med faglige problemstillinger, som kan fremlægges til diskussion. Fremlæggelser kan ske i form af traditionelle oplæg, men der kan også tænkes elevaktiverende i form af fx pressemøder, ekspertpaneler eller konferencer. Projekterne skal dokumenteres skriftligt fx i form af en rapport, en præsentation eller en synopsis, indgå i undervisningsbeskrivelsen og være en del af grundlaget for den mundtlige prøve.

I samarbejde med andre fag bidrager samfundsfag til udvikling af elevernes studieforberevende skrivekompetencer jf. htx-bekendtgørelsen bilag 4. *Faglig formidling på fagets taksonomiske niveauer og dermed anvendelse af begreber, teori, empiri og metode i et præcist og nuanceret sprog* vil udgøre et vigtigt bidrag til elevernes studieforberevende skrivekompetencer. Skriftlighed i samfundsfag B kan desuden bidrage med argumentation ud fra faglig viden og præsentation af en undersøgelse ud fra en problemformulering (synopsis/projekt).

Arbejdet med sproglige værktøjer kan være et mødested for samfundsfag, dansk og andre fag. De forskellige taksonomiske niveauer introduceres, og eleverne lærer at anvende forskellige sproglige værktøjer i en faglig argumentation. Hvordan laves der sætningsovergange? Hvordan modereres en påstand og en argumentation?

Der er i samfundsfag desuden en bred vifte af skrivepædagogiske værktøjer, som kan anvendes i elevernes læringsproces. Det gælder fx mind-map, hurtigskrivning, minilex, logbog, portfolio, notatskrivning, mødereferat og skrivning i journalistiske genrer. Eleverne skal ikke kun ”lære for at skrive”, men også ”skrive for at lære” i form af tænkeskrivning, hvor eleven fx først ”skriver løs” og derefter stiller spørgsmål til eller på anden måde bearbejder det skrevne.

3.3. It

Brug af it er ikke et mål i sig selv. It anvendes til at støtte og supplere de faglige mål og den pædagogiske proces

Simulation af økonomiske sammenhænge

Her anvendes en formaliseret, kvantitativ makroøkonomisk model. Det kan være en model, der bruges online på nettet eller en simpel model i regneark. Det er en fordel, hvis man kan se og ændre multiplikatorerne, så man kan vurdere virkningerne heraf. Anvendelse af en formaliseret model kan give anledning til at diskutere modelbegrebet, herunder de forudsætninger, som en given model er opstillet under, og begrænsningerne i en given model.

Informationssøgning

Centrale hjemmesider, fokuserede søgestrategier og informationers pålidelighed

Eleverne bør kende relevante hjemmesider som fx:

Infomedia med avisartikler

DR: www.dr.dk/Nyheder

Dagbladenes hjemmesider

Folketingets hjemmeside: www.ft.dk. Om partierne og til en konkret lovgivningsproces.

Samfundsfags hjemmeside på www.emu.dk/gym/fag/sa og www.emu.dk/gym/htx/sa/index.html

Forlagenes hjemmesider med supplerende materiale til deres bøger

Danmarks Statistik med statistikbank: www.dst.dk

Surveybank med vælgerundersøgelser: www.surveybank.aau.dk

Gallup med meningsmålinger: <http://www.gallup.dk/nyhedscenter/meningsmaalinger.aspx>

Bibliotek.dk

Ministeriers og kommuners hjemmesider

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Eurobarometer: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

FN's database med lande: <http://hdrstats.undp.org/en/buildtables/>

You Tube: www.youtube.com

og selvfølgelig Google

Eleverne skal lære at anvende målrettede søgninger til at finde materiale bl.a. til brug for en mundtlig prøve med 24 timers forberedelse. Fx kan brug af avanceret søgning bl.a. på Infomedia og af flere ord eller hele sætninger på Google gøre søgningen mere målrettet. Øvelser eller konkurrencer, hvor eleverne ved brug af søgemaskiner skal finde bestemte faktuelle oplysninger på nettet, kan fremme elevernes fokuserede søgninger.

At kunne vurdere informationers pålidelighed vil bl.a. bestå i at kunne identificere afsenderen, og den interesse afsenderen kunne have i at stille bestemte informationer til rådighed. I forbindelse med informationssøgning kan eleverne udstyres med kildekritiske redskaber. Til at illustrere nødvendigheden af kildekritik kan hjemmesider med et propagandistisk sigte indgå.

Formidling og bearbejdning, herunder beregninger og konstruktion af diagrammer

Dette punkt i læreplanen betyder, at eleven skal kunne anvende typisk regneark til beregning af indekstal, procentvis vækst og procentvise andele og præsentere resultatet i en tabel og i et diagram. Eleven skal kunne vælge type af beregning og type af diagram, så det tydeliggør en udvikling eller en faglig sammenhæng. Eleverne skal kunne vælge mellem diagramtyperne kurve-, søjle-, cirkel- og punktdiagram (evt. med tilhørende lineær regression) samt diagram med 2 y-akser. Valg af diagramtype skal kunne begrundes. At eleverne selv prøver at udarbejde tabeller og forskellige diagramtyper i regnearksprogram vil styrke evnen til at formidle indholdet i tabeller og diagrammer udarbejdet af andre. Der kan med fordel samarbejdes med matematik, hvor der desuden kan indgå andre beregningstyper og diagramtyper.

I arbejdet med kvantitativ metode vil det være naturligt at anvende et spørgeskemaprogram eller regneark til indsamling, registrering og bearbejdning af data.

Informationsbearbejdning vedrører dog ikke udelukkende tal. Også tekster kan bearbejdes og sammenstilles. Fx kan politiske partiers principprogrammer sammenstilles punkt for punkt og dermed give mulighed for en egentlig sammenligning. Overblik kan etableres ved at anvende punktopstillinger i tekstbehandling, herunder hensigtsmæssige opdelinger i hovedpunkter. Struktur og overblik forudsætter og bidrager til faglig indsigt.

Informationsbearbejdning hænger sammen med *formidling/vidensdeling*. I mange sammenhænge vil informationsbearbejdning kun give mening hvis resultatet af bearbejdningen skal formidles til andre. Og heri vil næsten altid indgå en eller anden form for skriftlighed. Eleven trænes i at anvender et præsentationsprogram til at formidle resultatet af et arbejde.

3.4. Samspil med andre fag

Samfundsfag indgår i samspil med andre fag i studieretningen, hvor særligt samspillet med de teknologiske og de naturvidenskabelige fag og matematik vægtes højt. Udgangspunktet for et samspil er, at hvert fag bidrager med sin teori/begreber og metode til belysning af et tema eller en konkret problemstilling. Fagene bør støtte hinanden, så eleverne både får en sammenhængende forståelse af et tema og en forståelse af fagenes specifikke teori og metode. Samspil mellem fagene skal styrke hinanden og ikke være på bekostning af hinanden. Samspillet skal dække dele af fagenes kernestof eller supplerende stof og bidrage til at opfylde faglige mål, således at det kan inddrages til mundtlig eksamen.

Samfundsfag bidrager med samfundsvidenskabelig teori/begreber og metode til en sammenhængende forståelse af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Problemstillinger i andre fag vil i mange tilfælde også indeholde teknologiske, politiske og økonomiske dimensioner, hvortil samfundsfag kan bidrage med viden og begreber. Teoretisk bidrager samfundsfag med samfundsfaglige begreber, sammenhænge, modeller og enkle teorier. Metodisk bidrager faget med krav om dokumentation ud fra tekster, tabeller og diagrammer og med kvantitativ og kvalitativ metode til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser.

Samfundsfag indgår i studieområdet, således at der i et projekt skal samarbejdes med teknologi. Projektet kan med fordel placeres i slutningen af grundforløbet. Det kan være hensigtsmæssigt, at læreren klart afgrænser problemformuleringen og problemstillinger til et antal områder eller et fælles tema i klassen. Derved sikres, at alle elever kan anvende et fælles gennemgået kernestof eller supplerende stof, som de er hjulpet til en forståelse af. Der bør foreligge en klar beskrivelse af kravene til produktet, som samler op på projektarbejdet. Produktet kan være en skriftlig rapport eller en mundtlig præsentation med præsentationsprogram og indgår som supplement til en teknologirapport. Produktet skal være tydelig samfundsfagligt, hvilket vil sige, at eleven anvender samfundsfaglige begreber og metode i en undersøgelse af problemstillingerne. Det kan være i form af en mindre empirisk undersøgelse med brug af kvantitativ eller kvalitativ metode eller bearbejdning og formidling af andet samfundsfagligt materiale. Relevante begreber kan fx være begreber om teknologisk udvikling, økonomiske styringsinstrumenter og politiske aktører.

På www.emu.dk er vist eksempler på temaer med samfundsfag i frugtbart samspil med andre fag. Der er angivet forslag til, hvordan de involverede fag kan anvende kernestof eller supplerende stof til at øge forståelsen af det fælles tema.

4. Evaluering

4.1. Løbende evaluering

Eleverne bør allerede tidligt i deres gymnasieforløb blive bevidste om, hvad der kræves af indsats for at opnå et givet udbytte. De skal mindst én gang i hvert semester have klare tilbagemeldinger på deres faglige standpunkt og udviklingen heri, ligesom de bør vejledes målrettet og præcist i, hvorle-

des dette kan forbedres. Evaluering indeholder desuden, at eleverne evaluerer undervisningen skriftligt efterfulgt af en klassesamtale om resultatet af evalueringen.

Mindst hvert semester skal der ske en evaluering af elevens arbejdsindsats, aktive deltagelse og engagement i undervisningen og eleven skal reflektere over sin faglige udvikling. Denne evaluering kan foregå som en samtale med den enkelte elev, og samtalen kan kvalificeres, hvis der tages udgangspunkt i et samtaleark, som eleven har forberedt. Eleven noterer sig hovedpunkter fra samtalen.

Til evaluering af elevens faglige standpunkt og udviklingen heri er interne prøver et naturligt hjælpemiddel, og derudover bør der benyttes et bredt spektrum af evalueringsredskaber: Spørgeskemaer, hurtigskrivning, samtaler mellem grupper af elever mv., og der bør foregå en samtale i klassen om evaluering og formålet hermed, ligesom evalueringens resultat bør være genstand for samtale, fordi dette er med til 1) at højne elevernes bevidsthed om læring, 2) højne elevernes bevidsthed om, at de er en del af et fællesskab og 3) legitimere de justeringer, der følger af evalueringen af undervisningen.

Interne prøver bibringer eleven en klar opfattelse af sit niveau. Prøverne kan udformes på mange forskellige måder, og de kan varieres mht. anvendelse af hjælpemidler. Simple vidensspørgsmål i dagens lektie kan anvendes til, at eleven konfronteres med sit udbytte af lektielæsning, og tilsvarende prøver i et mindre forløb kan på samme måde tydeliggøre både for lærer og elever, hvad udbyttet af forløbet har været. Elevernes individuelle kunnen på højere taksonomiske niveauer kan også undersøges med korte tænke- og skriveopgaver, der skrives i klassen, og som rettes og evalueres af læreren.

Evalueringen kan dreje sig om bestemte læringselementer som forberedelse, notattekniik i forbindelse med forberedelse og forskellige undervisningsformer. Elevernes bevidsthed om forskellige læringsstrategier kan højnes ved, at der argumenteres for og reflekteres over valg af arbejdsformer. I undervisningen indgår samtaler om, hvorledes læring af det pågældende stofområde sker med størst muligt udbytte.

I forbindelse med skriftlighed og gruppearbejde fx om synopser eller projekter bør det sikres, at eleverne undervejs modtager evaluering af arbejdet.

Evalueringen af undervisningen kan ske i form af spørgeskemaer med åbne og lukkede spørgsmål, der kan afleveres med navn eller anonymt, i form af klassesamtale og i form af prøver. Spørgeskemaer, der evaluerer undervisningen, kan indeholde en række elementer. Hvad synes eleverne er godt (= fremmer læringen) og mindre godt (= hæmmer læringen) i forbindelse med undervisningen? Heri kan indgå lektiemængde, sværhedsgrad af lektierne, materialet, egen indsats, tavlebrug, variation i undervisningen, forskellige arbejdsformer, lærerens formidling og tilrettelæggelse, den afsatte tid til forskellige emner og arbejdsformer, forholdet til kammeraterne, forholdet til læreren, og om der er mulighed for at den enkelte kan demonstrere, hvad vedkommende kan. I forbindelse med evaluering tilbyder mange konferencesystemer evalueringsmoduler, som gør det meget nemt og hurtigt at udarbejde spørgeskemaer og efterbearbejde disse. Det er vigtigt, at der følges op på elevernes besvarelse af spørgeskemaerne på klassen. Dette kan fx ske ved, at der udarbejdes en oversigt over deres svar, som fremlægges. Konsekvenser af besvarelserne kan således blive diskuteret på klassen, og der kan komme fokus på den samlede evaluering. Evalueringen indarbejdes i de følgende undervisningsforløb.

4.2. Prøveformer

Der afholdes en mundtlig prøve. Skolens leder vælger for det enkelte hold én af følgende to prøveformer:

Prøveform a)

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af et prøvemateriale med et kendt tema og et ukendt bilagsmateriale af et omfang på 10-15 normalsider a 1300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til én normalside. Et prøvemateriales tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema. Hvert prøvemateriale skal i videst muligt omfang indeholde forskelligartede materialetyper, herunder tekster og statistisk materiale.

Prøvematerialerne skal tilsammen dække alle de faglige mål. Et prøvemateriale må højst anvendes ved tre eksamensenheder. ~~Eksaminanderne kan vælge at forberede sig til prøven i grupper.~~ En eksamensenhed er en ~~sådan~~ gruppe af eksaminander eller en eksaminand, der forbereder sig individuelt.

Prøven gennemføres efter skolens leders valg som gruppeprøve eller som individuel prøve. Ved gruppeprøve kan der være to eller tre eksaminander i gruppen. Ved gruppeprøve tilrettelægges eksaminationen sådan, at der sikres grundlag for en individuel bedømmelse af den enkelte eksaminand, jf. pkt. 4.3. Når faglige forhold gør det nødvendigt, undtager skolens leder en eksaminand fra gruppeprøve. Eksaminanderne kan vælge at forberede sig til prøven i grupper, hvis eksaminationen er individuel.

Der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer, til udarbejdelse af synopsis. På baggrund af det udleverede bilagsmateriale, relevant kernestof og materiale fundet i forberedelsestiden skal eksaminanden ~~eller gruppen af eksaminander~~ udarbejde en problemformulering som et overordnet spørgsmål og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

~~Eksaminationen foregår enkeltvis med en eksaminationstid på ca. 30 minutter pr. eksaminand. Eksaminationen tager udgangspunkt i eksaminandens fremlæggelse af synopsis (ca. 10 minutter) og efterfølges af uddybende spørgsmål af eksaminator og en faglig dialog mellem eksaminand og eksaminator.~~

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Ved gruppeprøve kan eksaminationstiden pr. eksaminand forkortes med op til seks minutter.

Eksaminationen tager udgangspunkt i eksaminandens eller gruppens fremlæggelse af synopsis (i alt ca. 8-10 minutter pr. eksaminand). Fremlæggelsen efterfølges af uddybende spørgsmål af eksaminator og en faglig dialog mellem eksaminand(er) og eksaminator.

Prøveform b)

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af et prøvemateriale med et kendt tema og et ukendt bilagsmateriale af et omfang på 8 til 12 normalsider a 1300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til én normalside. Et prøvemateriales tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema. Prøvematerialerne skal godkendes af censor forud for prøvens afholdelse. Hvert prøvemateriale skal i videst muligt omfang indeholde forskelligartede materialetyper, herunder tekster og statistisk materiale.

Prøvematerialerne skal tilsammen dække alle de faglige mål. Et prøvemateriale må højst anvendes ved tre eksamensenheder. ~~Eksaminanderne kan vælge at forberede sig til prøven i grupper.~~ En eksamensenhed er en sådan gruppe eller en eksaminand, der forbereder sig individuelt.

Prøvemateriale udleveres ca. tre timer, før den første eksaminand i gruppen skal eksamineres. I forberedelsestiden udarbejder eksaminanderne en synopsis, idet de på baggrund af det udleverede bilagsmateriale og relevant kernestof skal udarbejde en problemformulering som et overordnet spørgsmål og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

Eksaminationen foregår enkeltvis med en eksaminationstid på ca. 30 minutter pr. eksaminand. Eksaminationen tager udgangspunkt i eksaminandens fremlæggelse af synopsis (ca. 10 minutter) suppleret med uddybende spørgsmål af eksaminator og en faglig dialog mellem eksaminand og eksaminator.

Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen

Eksamensgrundlaget er undervisningsbeskrivelsen med 6-10 forløb. For samfundsfag B som frit valgfag kan eksaminator vælge, at eksamensgrundlaget alene er undervisningsbeskrivelsen for undervisningen på B-niveauholdet, under forudsætning af at denne dækker alle de faglige mål på B-niveau.

I undervisningsbeskrivelsen indgår en oversigt over de gennemførte forløb. For hvert forløb angives tema, faglige mål, kernestof og supplerende stof.

Htx-bekendtgørelsen § 114: *Lærerteamet og læreren skal ved udarbejdelsen af undervisningsbeskrivelsen benytte den af Undervisningsministeriet udarbejdede skabelon i det af ministeriet fastsatte format.* Skabelonen ligger på

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Gymnasiale%20uddannelser/Proever%20og%20eksamen/Undervisningsbeskrivelser.aspx>

Her fremgår det, at læreren skal skrive indhold, omfang, særlige fokuspunkter og arbejdsformer i undervisningsbeskrivelsen, og at det skal ske i en sådan detaljeringsgrad, at censor kan opfylde sin tilsynsforpligtelse ifølge Eksamenbekendtgørelsens § 29 om, at *censor skal påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag.* Skabelonens ”Særlige fokuspunkter” omfatter ”Kompetencer, læreplanens mål, progression”. Undervisningsbeskrivelsen skal derfor for hvert forløb indeholde de vigtigste faglige mål, der har været fokus på i forløbet, og som eleverne skal kunne til eksamen. Hvis man bruger et administrationsprogram som fx lectio, skal de vigtigste faglige mål skrives i et notefelt eller lignende for det enkelte forløb. De faglige mål kan evt. skrives i en form, som er mere forståelig for eleverne, men dog genkendelig for censor. Censor skal kunne læse, hvordan de faglige mål er opfyldt.

Prøvematerialer

Et prøvemateriale skal indeholde en overskrift og et ukendt bilagsmateriale. Overskriften angiver et tema, som skal være identisk med et tema (forløb) i undervisningsbeskrivelsen.

Bilagsmaterialet til den mundtlige prøve skal i videst mulig omfang indeholde et varieret materiale (tekst, tabel, diagram, evt. billede), som giver eksaminanden mulighed for at anvende viden, begreber, enkle teorier og metoder. Også tv-klip vil kunne indgå, ligesom prøvematerialet kan foreligge elektronisk. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Der skal ikke udarbejdes spørgsmål til bilagsmaterialet.

Bilagsmaterialet består af 10-15 normalsider ~~til 24 timers prøve og 8-12 normalsider til 3 timers prøve~~, hvor en normalside er 1.300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn. Omregning af tabeller, diagrammer, billeder m.v. til normalsider foregår efter et skøn. Ved opgørelse af tekst og tabeller kan man bruge en elektronisk optælling af alle tegn uden mellemrum. Ved anvendelse af elektro-

nisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire-syv minutters afspilning til én normalside. Mediemateriale kan ikke udgøre hele bilagsmaterialet, og det anbefales, at anvendelsen af mediemateriale til den mundtlige prøve afspejler anvendelsen i den daglige undervisning.

Prøvematerialerne skal tilsammen dække de faglige mål, således at eleverne kan demonstrere anvendelse af alle faglige mål gennem prøvematerialerne tilsammen. Eksaminator behøver ikke at lave prøvematerialer i alle forløb, men må ikke orientere eleverne om, hvilke forløb der er prøvematerialer i, og hvilke der ikke er.

Eksaminator har ret til at lade enslydende prøvematerialer gå igen to eller tre gange på det enkelte hold, under forudsætning af at alle faglige mål kan demonstreres i prøvematerialerne tilsammen. For at fremme forskellighed imellem eksamensenhedernes eksaminationer, anbefales dog, at eksaminator laver en mindre, større eller fuldstændig variation i bilagsmaterialet, der hører til et bestemt forløb/overskrift. Dette skal ses på baggrund af, at et prøvemateriale kan gå igen fra dag til dag på det enkelte hold.

Eksamensbekendtgørelsen § 12 stk. 4 betyder, at antallet af trækningsmuligheder skal overstige antallet af eksamensenheder med mindst 3. Alle trækningsmuligheder skal fremlægges ved prøvens start.

Eksempler: Et hold med 28 elever er fordelt på 3 grupper med 3 elever, 7 grupper med 2 elever og 5 individuelle eksaminander, dvs. i alt 15 eksamensenheder. Her kan eksaminator vælge at lade 9 prøvematerialer gå igen 2 gange eller lade 6 prøvematerialer gå igen 3 gange (hvis de 6 prøvematerialer kan dække alle faglige mål), således at der er 18 trækningsmuligheder. Det anbefales, at eksaminator laver en variation i de 6 prøvematerialer, hvis det vælges at lade disse gå igen 3 gange. Et hold med 24 elever er fordelt på 6 grupper med 3 elever og 3 grupper med 2 elever, dvs. i alt 9 eksamensenheder. Her kan eksaminator lade 6 eller flere prøvematerialer (stadig under forudsætning af at alle faglige mål dækkes) gå igen 2 gange, således at der er mindst 12 trækningsmuligheder. Det anbefales fortsat, at eksaminator laver en variation i de 6 prøvematerialer. Alternativt kan eksaminator vælge at udarbejde 9 prøvematerialer og lade 3 prøvematerialer i længerevarende forløb gå igen 2 gange.

På et hold skal kun 4 elever til mundtlig prøve, og de fordeler sig i 2 grupper med 2 elever i hver. Her kan eksaminator udarbejde 6 prøvematerialer, der dækker de faglige mål.

Ifølge Eksamensbekendtgørelsen § 12 skal prøvematerialet sendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor.

Censors opgave

Censors opgave er, at *medvirke til og påse, at prøverne gennemføres i overensstemmelse med de gældende regler* (Eksamensbekendtgørelsen § 29). Censor skal studere undervisningsbeskrivelsen som grundlaget for prøven og skal *medvirke til og påse, at det tilsendte prøvemateriale er i overensstemmelse med gældende regler*. Det anbefales, at der er en dialog mellem censor og eksaminator inden prøven. Censor skal bl.a. sikre sig, at prøvematerialerne tilsammen dækker alle de faglige mål, og hvis det ikke er tilfældet, skal censor bede om, at der suppleres med et eller flere prøvematerialer eller tilføjes bilagsmateriale (fx talmateriale), således at eleverne kan demonstrere opfyldelse af alle de faglige mål. Hvis bilagsmaterialet ikke holder sig inden for 10-15 ~~hhv. 8-12~~ normalsider a 1300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn, skal censor bede eksaminator om at ændre bilags-

mængden. Dialogen fører frem til, at censor og eksaminator bliver enige om prøvematerialernes indhold.

Det er op til censor at påse, at undervisningsbeskrivelsen er i overensstemmelse med læreplanen. Censor må anlægge en helhedsvurdering af det faglige niveau.

I tilfælde af alvorlige fejl og mangler i undervisningsbeskrivelsen eller prøvens gennemførelse, skal censor skrive en indberetning til eksamensskolen.

Orientering af eleverne

Læreren orienterer eleverne om prøvens forløb, herunder vises eksempler på prøvemateriale. Hvis holdet/dele heraf ønsker gruppeforberedelse, trænes arbejdet i grupper. I undervisningen trænes eleverne i udarbejdelse af synopsis (se nedenfor).

Trækning af opgaven

Hver eksamensenhed tildeles ved anonym lodtrækning den samme opgave. Hverken censor eller eksaminator skal være til stede når der trækkes, da opgaven (temaet) er kendt. Lodtrækning forestås af skolens ledelse.

Forberedelsen

Forberedelsestiden på 24 timer anvendes til at finde relevant materiale til at supplere det udleverede materiale og til at udarbejde en synopsis.

På baggrund af

1. det udleverede bilagsmateriale
2. relevant kernestof
3. materiale fundet i forberedelsestiden

skal eksaminanden **eller gruppen af eksaminander** udarbejde en problemformulering og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

a) ved individuel prøve:

Forberedelsen sker individuelt eller i gruppe (2-3 personer). Den enkelte eksaminand beslutter selv, om han/hun vil forberede sig i grupper eller individuelt. Der kan indenfor hvert hold både være gruppeforberedelse og individuel forberedelse. Det er således ikke et krav, at holdet enten skal forberede sig i grupper eller individuelt. Det er op til den enkelte skole at beslutte, hvor store grupper der skal arbejdes i. Det er en fordel, at grupperne er på 2-3 personer. Større grupper kan give mange enslydende fremlæggelser, hvilket må frarådes.

Hvis der er gruppeforberedelse, afgør gruppen selv, om den vil udarbejde og aflevere en fælles synopsis, eller om der udarbejdes og afleveres individuelle synopsis. Man kan fx forestille sig, at en gruppe beslutter at samarbejde den første del af tiden og bruge resten af tiden til enkeltvis at udarbejde en synopsis på basis af gruppedrøftelsen. En gruppe kan også beslutte at aflevere enslydende synopsis, og her afleveres ligeledes én for hver elev.

Hvis en eksamensenhed er på mere end 1 eksaminand, anbefales det, at skolen sikrer, at ventende elever ikke kan kommunikere med eksaminerede elever fra samme gruppe.

Ved prøveform a):

b) ved gruppeprøve:

Eleverne er vejledt i hvordan de bedst håndterer gruppearbejdet til en prøve med 24 timers forberedelse. Ud fra denne vejledning tilrettelægger gruppen selv, hvordan man vil forberede sig. I undervisningen er eleverne trænet i at arbejde i grupper. Det kan ske efter forskellige didaktiske modeller. Se fx innovationsdidaktiske modeller på <https://drive.google.com/folderview?id=0B57D1KYXfGSQM1hJNTlxMGxOM1U&usp=sharing>

~~Ved prøveform b):~~

~~Forberedelsestiden anvendes til at udarbejde en synopsis, som afleveres efter 3 timer.~~

~~På baggrund af~~

- ~~1. det udleverede bilagsmateriale~~
- ~~2. relevant kernestof~~

~~skal eksaminanden udarbejde en problemformulering og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.~~

~~I forberedelsestiden må eksaminanden medbringe alle hjælpemidler, herunder alt materiale og pe (Eksamensbekendtgørelsen § 15), men må ikke kommunikere med omverden.~~

~~Hvis en eksamensenhed er på mere end 1 eksaminand, venter de resterende i forberedelseslokalet.~~

~~Eksaminerede elever må ikke befinde sig her, og det anbefales, at skolen sikrer, at ventende elever ikke kan kommunikere med eksaminerede elever fra samme gruppe.~~

~~Ventende eksaminander må gerne beholde og arbejde videre på synopsisen efter de 3 timer. De må fx gerne skrive videre på deres synopsis eller gøre yderligere notater i deres synopsis og medbringe det i eksamenslokalet.~~

Eksaminationen

a) ved individuel prøve

Selve prøven er individuel og eksaminationstiden inkl. bedømmelse er ca. 30 minutter. Når forberedelsestiden er slut, starter eksaminationen. Alt, også materiale fra undervisningen, kan medbringes i eksamenslokalet, jf. Eksamensbekendtgørelsen § 15.

Synopsen udleveres til censor og eksaminator. Synopsen er således ikke på forhånd kendt af censor, ligesom der ikke i eksamenstiden er afsat selvstændig tid til en gennemlæsning af synopsen.

Eksaminationen tager udgangspunkt i synopsisens problemformulering og problemstillinger, og her ud fra skal relevant bilagsmateriale, relevante dele af kernestoffet **og det fundne materiale** inddrages. ~~Ved 24 timers prøve inddrages endvidere det fundne materiale.~~

Eksaminanden starter med en mundtlig fremlæggelse på ca. 8-10 minutter. Heri indgår som minimum en præsentation af problemformulering, problemstillinger, konklusioner og anvendte metoder. Der gives ca. 8-10 minutter til denne del, således at eksaminanden får lejlighed til at demonstrere opfyldelse af faglige mål. Eleverne skal være grundigt instrueret i, at de skal forberede en fremlæggelse af synopsisen på ca. 8-10 minutter og ikke mere. Hvis eksaminanden ikke selv har afsluttet sin fremlæggelse efter ca. 8-10 minutter, beder eksaminator eksaminanden om at afslutte fremlæggelsen, uanset hvor langt eksaminanden er nået i sin disposition. Resten af eksaminationen er en faglig samtale mellem eksaminator og eksaminand, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse uddybes, ligesom der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Når en elev fra en gruppe er til mundtlig prøve, må de andre elever i gruppen ikke overvære prøven, før de selv er blevet eksamineret jf. Eksamensbekendtgørelsen § 13.

b) ved gruppeprøve:

Innovative løsningsforslag udvikles ofte i grupper, hvor deltagerne inspirerer til hinanden til udarbejdelse, diskussion og videreudvikling af et forslag til løsning af problemet. Derfor er der mulighed for at en gruppe kan fremlægge resultatet af deres arbejde og indgå i dialog med eksaminator og med hinanden fx i en vurdering af løsningsforslaget med brug af faglig viden.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Ved gruppeprøve kan eksaminationstiden pr. eksaminand forkortes med op til seks minutter. Når forberedelsestiden er slut, starter eksaminationen. Alt, også materiale fra undervisningen, kan medbringes i eksamenslokalet, jf. Eksamensbekendtgørelsen § 15.

Synopsen udleveres til censor og eksaminator. Synopsen er således ikke på forhånd kendt af censor, ligesom der ikke i eksamenstiden er afsat selvstændig tid til en gennemlæsning af synopsen.

Eksaminationen tager udgangspunkt i synopsens problemformulering og problemstillinger, og herudfra skal relevant bilagsmateriale, relevante dele af kernestoffet og det fundne materiale inddrages.

Gruppen af eksaminander starter med en mundtlig fremlæggelse på ca. 8-10 minutter pr. eksaminand. Heri indgår som minimum en præsentation af problemformulering, problemstillinger, konklusioner og anvendte metoder. Der gives ca. 8-10 minutter pr. eksaminand til denne del, således at eksaminanden får lejlighed til at demonstrere opfyldelse af faglige mål. Eksaminanderne skal være grundigt instrueret i, at de skal forberede en fremlæggelse af synopsen på ca. 8-10 minutter pr. eksaminand og ikke mere. Hvis gruppen af eksaminander ikke selv har afsluttet sin fremlæggelse efter ca. 8-10 minutter pr. eksaminand, beder eksaminator eksaminanderne om at afslutte fremlæggelsen, uanset hvor langt eksaminanderne er nået i deres disposition. Resten af eksaminationen er en faglig samtale mellem eksaminator og eksaminanderne, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse uddybes, ligesom der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanderne.

Bedømmelsen er stadig individuel, hvilket betyder at eksaminanderne i en gruppe kan få forskellige karakterer afhængig af deres evne til at opfylde de faglige mål. Eksaminator skal gennem vejledning af eksaminanderne inden prøven og med sine spørgsmål under prøve sikre, at der er mulighed for at give en sådan individuel bedømmelse.

Synopsen

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen er således ikke den færdige besvarelse, men en forkortet og koncentreret udgave. Hvor den traditionelle skriftlige opgave er lukket og afsluttet, er synopsen karakteriseret ved at være åben for uddybninger og tilføjelser, og indeholder momenter som lægger op til dialog. Den mundtlige fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsen. På den måde fungerer synopsen som et talepapir, som fastholder den røde tråd i fremlæggelsen. For tilhørerne giver synopsen sammen med fremlæggelsen både et auditivt og visuelt indtryk og bidrager dermed til at fastholde opmærksomheden.

Normalt vil en synopsis indeholde følgende elementer:

- Overskrift, som er identisk med det givne tema/overskrift på forløb.
- En samfundsfaglig problemformulering formuleret som et overordnet spørgsmål ("sagen").

- Heraf udledte problemstillinger (underspørgsmål). Underspørgsmål er typisk på de taksonomiske niveauer eller kan være hypoteser.
- Undersøgelse af problemstillinger ved brug af det udleverede materiale, viden, begreber, metoder og teorier fra kernestoffet samt ved 24 timers prøve desuden det fundne materiale
- Diskussion af en eller flere problemstillinger
- Delkonklusioner som svar på problemstillingerne
- En samlet konklusion som svar på problemformuleringen
- Litteraturliste eller noter med angivelse af anvendt materiale

Træning i undervisningen

Der bør i undervisningen arbejdes intensivt med at udarbejde og fremlægge synopsis. Træningen kan ske gennem progression, således at eleverne gradvist træner følgende kompetencer:

- Stille spørgsmål til dagens tekst og tabel og besvare spørgsmålene ud fra en disposition.
- Udarbejde en problemformulering og heraf udledte underspørgsmål/problemstillinger, der kan besvares ud fra udleveret materiale og begreber. Underspørgsmål kan evt. formuleres som hypoteser.
- Undersøge og besvare egne problemstillinger med brug af udleveret materiale, begreber, teori og ved brug af 24 timers prøve desuden fundet materiale.
- Udarbejde en hel synopsis med undersøgelse og diskussion. Synopsen evalueres.
- Udarbejde og fremlægge en synopsis og indgå i en faglig dialog. Evaluering af synopsen, fremlæggelsen og dialogen.

At udarbejde problemformulering og heraf udledte problemstillinger er en vanskelig proces, som bør trænes flere gange. Man kan fx lære eleverne først i en brain-storm at stille mange umiddelbare spørgsmål til et udleveret materiale og dernæst udvælge og strukturere spørgsmålene, så der er ét overordnet spørgsmål (problemformuleringen) og en række underordnede spørgsmål, der uddyber det overordnede spørgsmål og formuleres på de taksonomiske niveauer. Holdet kan i fællesskab med brug af præsentationsprogram og projektor arbejde med at skrive problemformulering og problemstillinger op i kvalitet.

Det anbefales, at større forløb afsluttes med, at eleverne udarbejder og fremlægger en synopsis. Arbejdet kan ske i grupper. Alle udarbejder en synopsis, som evalueres. Fremlæggelser og dialog kan evt. ske efter lodtrækning, da det kan være svært at have tid til, at alle fremlægger efter hvert forløb. Fremlæggelser og dialog evalueres. Ud over lærerens evaluering kan der med fordel evalueres med brug af responsgrupper. Sammenhængen mellem den gode (dårlige) synopsis og det gode (dårlige) mundtlige oplæg erfares, og eleverne reflekterer over hvilke karakteristika en god synopsis har.

Eleverne skal være grundigt instruerede i, hvorledes de forholder sig ved den mundtlige prøve, herunder hvorledes udleverede bilag og kernestof inddrages samt ~~ved 24 timers prøve desuden~~ hvordan det fundne materiale inddrages. Eleverne orienteres grundigt om, hvilke faktorer der spiller en rolle for bedømmelsen.

Hvis elever går til eksamen med gruppeforberedelse, skal grupperne nedsættes i samråd med læreren, og det forudsætter naturligvis, at der i undervisningen er arbejdet målrettet med elevernes samarbejdskompetencer, ligesom det er vigtigt løbende at have haft fokus på problemer og muligheder i forbindelse med gruppeforberedelse.

4.3. Bedømmelseskriterier

Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilket omfang eksaminandens præstation lever op til de faglige mål, som de er angivet i pkt. 2.1.

Der gives ~~én~~ **en individuel** karakter ud fra en helhedsbedømmelse af eksaminandens mundtlige præstation.

Bedømmelsesgrundlaget er således opfyldelsen af de faglige mål. Det er derfor vigtigt at eksaminationen giver eksaminanden mulighed for at vise i hvor høj grad han/hun opfylder disse mål.

Der er tale om en helhedsbedømmelse af den mundtlige præstation. Synopsen eller noter fra forberedelsestiden indgår således ikke i bedømmelsen. Nedenfor er anført en beskrivelse af karaktererne 12, 7 og 2.

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
12	Fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler	Problemstillinger undersøges struktureret og fokuseret under sikker anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkle teorier med ingen eller kun få uvæsentlige mangler. Konklusioner dokumenteres sikkert med anvendelse af relevant materiale, herunder ved 24 timers prøve materiale, som eleven selv har fundet. Eleven diskuterer fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med kun få uvæsentlige mangler.
7	God præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler	Problemstillinger undersøges nogenlunde struktureret og fokuseret under god anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkel teori, men med en del mangler. Konklusioner dokumenteres mindre sikkert med anvendelse af relevant materiale, herunder ved 24 timers prøve materiale, som eleven selv har fundet. Eleven er god til at diskutere fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med en del mangler.
2	Tilstrækkelig præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål	Problemstillinger undersøges svagt struktureret og fokuseret med en minimalt acceptabel anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkel teori. Konklusioner dokumenteres usikkert med en minimalt acceptabel anvendelse af relevant materiale. Eleven argumenterer flere steder fagligt usammenhængende og indgår usikkert i dialogen.